

VLADO BOŽIĆ

PODZEMNI BUNKERI U PARKU NEHAJ U SENJU

Vlado Božić
Braće Cvijića 17
HR 10000 Zagreb

UDK: 94(497.5 Senj)"194."
712(497.5 Senj)
Stručni članak
Ur.: 2011-12-02

U Senju, u parku Nehaj, nalazi se pet podzemnih bunkera, od kojih su četiri na sjevernoj strani parka, uz pješačku stazu, a jedan na zapadnom dijelu parka uz športsko igralište. Podzemni rovovi bunkera br. 1 dugi su 34 m i 3 m ispod razine ulaza rov bunkera br. 2 dug je 16 m i 5,5 m ispod razine ulaza rov bunkera br. 3 dug je 18 m i 4 m ispod razine ulaza, a rov bunkera br. 4 dug je 13 m i samo 0,5 m ispod razine ulaza. Bunker br. 5 ima dva ulaza, visinske razlike 2 m, a rovovi su dugi 18 m. Bunker br. 4 i 5 imaju ulazne otvore ojačane betonom debelim 1 m i ispred ulaza betonska okrugla postolja za neko artiljerijsko oružje. Pretpostavlja se da su građeni u vrijeme talijanske okupacije Senja (1941.-1943.). Bunker br. 1, 2 i 3 su posebno zanimljivi zbog mjesta gradnje, jer su usjeci u brdu ispred bunkera presjekli pješačku stazu i naknadno zatrpani. Ulazi u bunkere zbog toga se sada nalaze u razini staze a bunkerski rovovi ispod nje. Pretpostavlja se da su građeni u vrijeme neprijateljske okupacije Senja (1941.-1945.). Čini se da ni jedan bunker nikada nije služio svrsi za koju je građen. Svi su bunker sada zapušteni, a ulazni dijelovi puni smeća. Budući da bunkerski rovovi postupno poprimaju prirodni izgled zbog stvaranja šarenih sigastih saljeva, preporuča ih se očistiti, zatvoriti vratima i posjećivati ih organizirano.

Ključne riječi: podzemni bunker, park Nehaj, Senj

Uvod

Grad Senj i okolica imaju burnu prošlost i o njoj je napisano već mnogo članaka pa i knjiga. Ipak, još nije napisano i objašnjeno sve. Razdoblje od kada

se spominje brdo Nehaj u Senju počinje u vrijeme ratova s Osmanlijama i gradnje kule Nehaj i traje sve do današnjih dana. Za pisanje ovog članka zanimljivo je razdoblje prve polovice 20. stoljeća, tj. razdoblje neposredno prije Drugog svjetskog rata i za njegova trajanja.

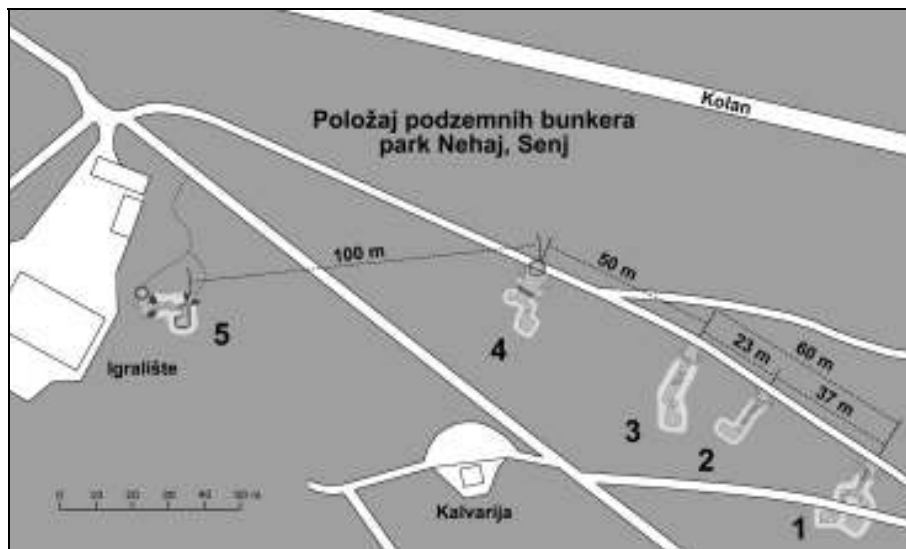
Kakav je bio Senj uoči Drugog svjetskog rata lijepo je opisao Mihael Sobolevski: *"Uoči Drugog svjetskog rata grad Senj je i dalje bio važno administrativno, prometno, gospodarsko, kulturno-prosvjetno i crkveno središte Podvelebitskog primorja, ali i dubljeg zaleđa. Prema popisu stanovništva iz godine 1931. grad je imao 3072 stanovnika i prostirao se na svega oko 3 četvorna kilometra zemljišta. Riječ je o izrazito zgusnutoj strukturi stambenih i javnih objekata, većeg broja crkvenih građevina, u mnogome uskih srednjovjekovnih ulica i uličica. Senj je bio baštinik mnogih značajnih kulturno-povijesnih i graditeljskih spomenika"....Grad Senj imao je i u Drugom svjetskom ratu za sve strane u sukobima izrazito strategijsko značenje, i svatko tko ga je držao, pretvarao ga je u jaki obrambeni pukt s mogućnošću djelovanja iz njega na širi kopneni i morski prostor. Uz tu ulogu imao je i ulogu administrativnog i upravnog centra za širi prostor Hrvatskog primorja"*.¹

Iz ratne povijest grada Senja poznato je da su ga Talijani zauzeli u travnju 1941. i okupirali ga do rujna 1943., kada je Senj postao Slobodni partizanski teritorij. Ali ne za dugo. *"Njemačke okupacijske snage nastojale su pod svaku cijenu ovladati jadranskom obalom i otočjem i time onemogućiti eventualni desant angloameričkih snaga na ovaj prostor, a koji se stalno predviđao kao objektivna mogućnost, kada su angloameričke snage ovladale Sicilijom i nastavile napredovanje talijanskom čizmom (kopnom)"*.² Već u siječnju 1944. Senj su okupirali Nijemci i držali ga do konačnog oslobođenja, do 9. travnja 1945. godine.

U tom ratnom razdoblju u samom Senju i okolici sagrađeno je više nadzemnih, ali i nekoliko podzemnih bunkera. Posebno su zanimljivi ovi podzemni bunker, sagrađeni uz stazu na sjevernoj strani brda Nehaj. Ti bunker pobuđuju pažnju posjetitelja parka jer se otvori bunkera nalaze neposredno uz stazu pa je nemoguće ne zamijetiti ih. Ljudska je znatiželja velika, naročito u mladih naraštaja, djece i omladine, pa u te bunkere najčešće ulaze oni i razgledaju ih. U starijih ljudi, koji znaju da su to bunker, oni osvježavaju sjećanja na ratna stradanja, ali se, nažalost, malo tko od njih zapita zašto su građeni baš na tom mjestu, na koji su način građeni i koja ima je bila svrha, jer nagađanja ima svakakvih.

¹ M. SOBOLEVSKI, 2003, 363-376.

² M. SOBOLEVSKI, 2003, 363-376.

Sl. 1. Položaj bunkera na brdu Nehaj

Mjesto i svrha gradnje

Od kada je sagrađena kula Nehaj pristup do nje bio je samo kolskim putem sa sjeverozapada, od južnog dijela luke u Senju. Na katastarskoj karti Senja iz 1878. ucrtan je samo taj put. Vidljivo je da tada još nisu bile sagrađene turističke staze. One su sagrađene kasnije, u prvoj polovini sljedećeg stoljeća. Na razglednici Inv. br. 40 (Fundus Gradskog muzeja Senj), s konca 19. st., vidljivo je da je brdo Nehaj golo, bez raslinja i bez turističkih staza. U Izvještaju Nadzorništva – senjske posebne šumarske ustanove za razdoblje 1927.-1940. stoji da je u tom razdoblju izgrađeno "staza 895 m, putova 485 m, zidova 250 m, vjetrobranog zida 180 m, klupa 9 kom, ograda i stuba 113 kom".³ (Ivančević, 1996, 309). Na starim fotografijama iz razdoblja 1900.-1934., (iz fundusa Gradskog muzeja Senj) može se razabrati staza na sjevernoj strani brda Nehaj. Na fotografiji inv. br. 10 iz 1900. vidi se brdo Nehaj golo, bez raslinja, ali s već izgrađenim stazama na sjevernoj strani brda, a isto i na fotografiji inv. br. 42 iz 1903. Na fotografiji inv. br. 30 vidi se da je sjeverna strana brda Nehaj već ozelenjena. Na fotografiji iz zraka, snimljena 1934. lijepo se vide staze na brdu Nehaj. Proučavanjem tih fotografija moguće je utvrditi da uz tu stazu nema nikakvih otvora, odnosno da u to doba još nije bilo bunkera uz stazu, što znači da

³ V. IVANČEVIĆ, 1996, 297-314.

su oni sagrađeni kasnije. Kada? Najvjerojatnije za vrijeme neprijateljske okupacije Senja, tj. u razdoblju između 1941. – 1945. godine.

Gradnja bunkera ostvarena je dakle u vrijeme kada je staza već bila sagrađena. Zanimljivost ili zagonetka gradnje tih bunkera očituje se u tome da se otvori bunkera nalaze 4 – 6 m južno od staze, u usjecima brda, koji presjecaju stazu. Zbog toga nije jasno kako je i zašto tako izvedeno.

Bunker br. 5, s dva otvora, uz športsko igralište ima ispred zapadnog otvora betonsku ploču, najvjerojatnije kao temelj za neko artiljerijsko oružje (top ili minobacač) kojim se moglo gađati ciljeve na moru ispred luke u Senju, ali i grad Senj. Bunker na sjevernoj strani brda Nehaj imaju otvore okrenute prema gradu Senju pa nije jasno koji bi mogli biti ciljevi oružja iz tih bunkera: sam grad Senj??? ili brda iznad Senja, Varoš i Lopica?? Ipak, modernim oružjem moglo se pucati i preko brda Nehaj na ciljeve na moru.

Bunker br. 4 iskopan je gotovo u razini staze. Na dijelu usjeka i dijelu staze nalazi se betonski prsten, vjerojatno kao temelj nekog oružja. Pretpostavka je da je to oružje (top?) kada nije u funkciji, uvučeno u usjek do ulaza u bunker, ili možda i u sam bunker. Kada bi trebalo pucati, oružje bi bilo izvučeno na betonski prsten i odatle aktivirano. Nažalost, nije poznato da li je ikad takvo oružje bilo postavljeno u bunker i je li ikad pucano iz njega, na koga, u kom smjeru?

Zbog ratnih okolnosti očito je da su kao radna snaga za kopanje bunkera služili plaćeni radnici ili osobe unovačene u radne bataljone.

Položaj i pristup

Bunker se nalaze na sjevernoj i zapadnoj padini parka Nehaj, na prosječnoj nadmorskoj visini od oko 30 m. Četiri bunkera nalaze se uz stazu na sjevernom dijelu parka, a jedan desetak metara istočno od igrališta i klupskih prostorija u parku. Bunker su, radi opisa, označeni brojevima od 1 do 5 s istoka prema zapadu, a njihov smještaj vidljiv je na karti (sl. 1). Bunker imaju otvore okrenute prema sjeveroistoku, tj. prema gradu Senju.

Pristup do prva četiri bunkera je sa staze koja prolazi sjevernom padinom parka sa zapada prema istoku, a do petoga stazicom s puta koji iz Senja vodi do utvrde Nehaj.

Prvi bunker

Prvi bunker nalazi se na sjevernoj strani parka Nehaj, uz stazu koja se tu pruža u pravcu sjeverozapad – jugoistok i od koje se odvaja staza prema Kolanu. Od račvanja staza u smjeru istoka. Bunker je udaljen 86 m. Sam ulaz u bunker nalazi se u usjeku brda koji je zarastao, oko 4 m od staze u smjeru

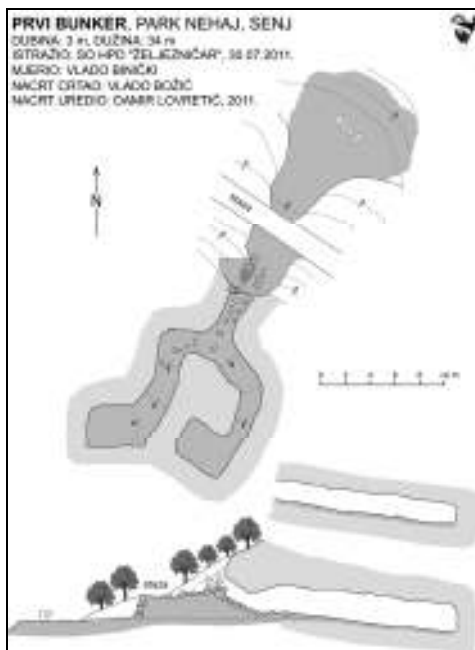
jugozapada. Usjek je kod staze širok oko 4 m. Otvor ulaza nalazi se ispod okomite stijene visoke oko 2 m, a širok je oko 2 m i visok oko 1 m. U usjeku ispred ulaza nabacano je suho granje koje otežava ulaz u bunker, ali se vidi sagrađen uzdužni dio zida koji vodi do otvora. Prilaz do otvora je u razini staze.

Sl. 2. Detalj brda Nehaj s označenim ulazima u bunkere br. 1, 2, 3 i 4 (foto: Vlado Binički)

Sl. 3. Detalj brda Nehaj s označenim položajem bunkera br. 5 (foto: Vlado Božić)

Sl. 4. Nacrt bunkera br. 1

Sl. 5. Rov bunkera br. 1 (foto:Vlado Božić, 2011.)

Od ulaza s razine staze nastavlja se iskopani rov, kao u rudniku, niz sagrađeni zid i urušeno kamenje s ulaza u smjeru jugozapada, širine oko 1,8 m visine oko 1,5-2 m. Nakon 6 m rov se okomito račva lijevo i desno. Oba nastavka i dalje se produžuju u smjeru jugozapada i završavaju četvrtastim dvoranicama veličine 3 x 4 m. Visina stropa u oba kraka bunkera je 2-3 m. Ukupna duljina rovova je 34 m. Ulaz u bunker nekada je bio niži za oko 2 m, što se vidi po sagrađenom zidu na ulazu i zarušenom kamenju ispod zida. Oba kraka bunkera imaju od račvanja blagi pad prema krajevima, za još oko 1 m, pa se dvoranice na kraju bunkera nalaze za oko 3 m ispod razine staze, odnosno sadašnjeg ulaza u bunker.

Zbog relativno lake dostupnosti do otvora u bunkeru od ulaza pa do račvanja ima nabacanog smeća, dok su oba kraka bunkera relativno čista. U desnom kraku, odmah iza račvanja, u stijeni, u visini očiju, nalazi se ostatak željezne alke, zabijene u stijenu, promjera oko 1 cm, jako korodirane. Tamo gdje se povremeno cijedi voda po stijenama javlja se sigasti saljev.

Dok je temperatura zraka u hladu usjeka na dan istraživanja (30. 7. 2011.) bila 28°C, u dvoranci desnog kraka, na podu bila je samo 14°C. Stijene rovova bile su vlažne, čak se u stropu desnog kraka moglo naći i kapljica vode. U blizini račvanja kroz strop probija korijenje raslina s površine. Na stijenama rovova nađeni su pauci i leptiri. Nažalost nisu nađeni nikakvi tragovi ljudskog duljeg boravka u bunkeru.

Koordinate ulaza, prema topografskoj karti Senj 1 : 25 000, 418-2-2 jesu:
X = 4982,659, Y = 5492,633, Z = 36 m

Drugi bunker

Bunker se nalazi uz sjevernu stazu parka Nehaj, 49 m istočno od račvanja staza prikazanih na karti (sl. 6.). Otvor je oko 5 m udaljen od staze u smjeru jugozapada, na kraju usjeka u brdu širokog oko 3 m, ispod stijene visoke oko 3 m. I ovaj je usjek zarastao u šikaru, a ispred ulaza u bunker nalazi se nabacano staro granje. Tlo se od ulaza strmo spušta preko sagrađenog zida i urušenog kamenja za oko 4 m, rov je također širok oko 1,8 m, a visina, kad se siđe s urušenog kamenja, je 1,8-2,2 m. Rov nakon 10 m od ulaza skreće u desno pod pravim kutom još 6 m, i spusti se, u odnosu na ulaz, za oko 5,5 m. Rov je ukupno dug 16 m.

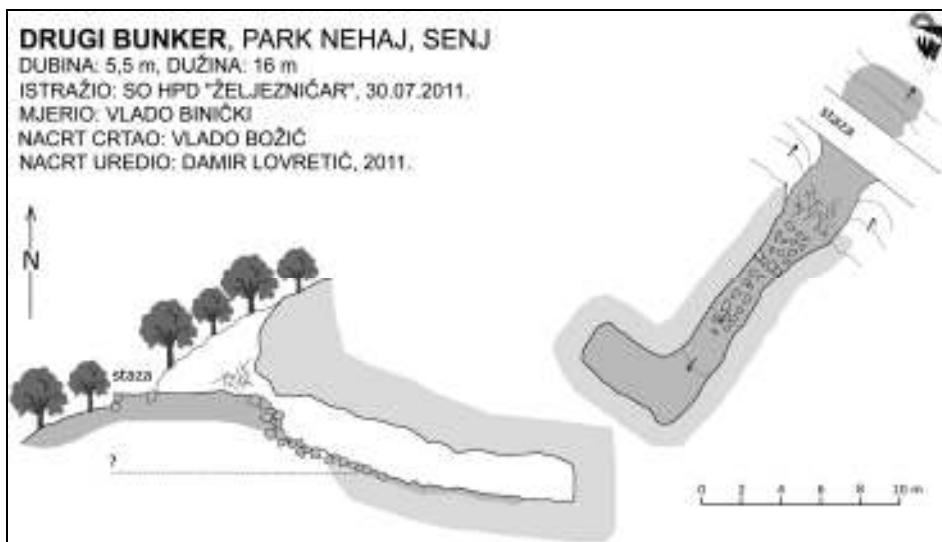
Dio rova je vlažan, pa na nekim dijelovima stropa ima kapljica vode. Voda se cijedi i niz stijene pa se stvaraju šareni sigasti saljevi. Na kraju rova izmjerena je temperatura od 18°C. U rovu nema tragova duljeg ljudskog

boravka, samo svježe smeće blizu ulaza. Na ulazu, u visini od oko 1 m od tla vidi se rupa od svrdla, promjera oko 2 cm.

Koordinate ulaza prema topografskoj karti Senj 1 : 25 000, 418-2-2 jesu:

X = 4982,629, Y = 5492,644, Z = 33 m

Sl. 6. Završetak bunkerskog rova
(foto:Vlado Binički, 2011.)

Sl. 7. Nacrt bunkera br. 2

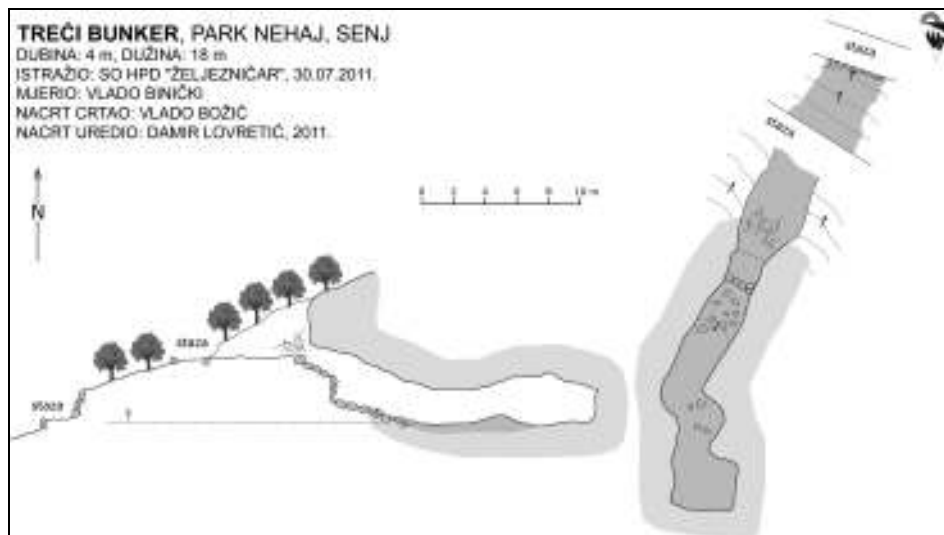
Treći bunker

Treći bunker nalazi se 26 m istočno od račvanja staza na sjevernoj padini parka Nehaj prema prikazanoj karti (sl. 8). Ulaz je na kraju usjeka, dugog oko 6 m, ispod 4 m visoke stijene. Usjek je kod staze širok oko 4 m, a pri ulazu u bunker oko 2 m. I ovaj je usjek zarastao u šikaru i pred ulazom ima nabacanoga staroga granja. I otvor ovog bunkera je sličan prethodnima: širok oko 2 i visok oko 1 m. Rov se nastavlja u istom smjeru, tj. prema jugozapadu. Tlo se strmo spušta preko kamenja i sagrađenog zida. Od razine staze tlo se spušta za oko 4 m. Desetak metara dalje rov skreće u lijevo pa opet u desno i završava u četvrtastoj dvoranici veličine 4 x 4 m. Duljina rova je 18 m, visina oko 2 m, samo je ispred ulaza u dvoranicu nešto manja, oko 1,5 m.

Pri skretanju u dvoranicu u stijeni, u visini očiju vidi se dio zabijene željezne šipke, promjera oko 1 cm i duljine oko 15 cm, jako korodiran. I u ovom su bunkeru stijene vlažne, niz njih se cijedi voda i stvara sigaste saljeve. U rovu ima mnogo pauka koji tu pletu svoje mreže koje su zanimljive za slikanje jer su ukrašene kapljicama rose. Blizu ulaza, u dosegu danjeg svjetla, u stijeni rova raste paprat i mahovina. I ovdje u ulaznom dijelu, ali i u dvoranici na kraju ima donesenog smeća.

Koordinate ulaza prema topografskoj karti Senj 1 : 25 000, 418-2-2 jesu:

X = 4982,608, Y = 5492,656, Z = 31 m

Sl. 8. Nacrt bunkera br. 3

Sl. 9. Ulazni otvor bunkera br. 3 (foto:Vlado Binički, 2011.)

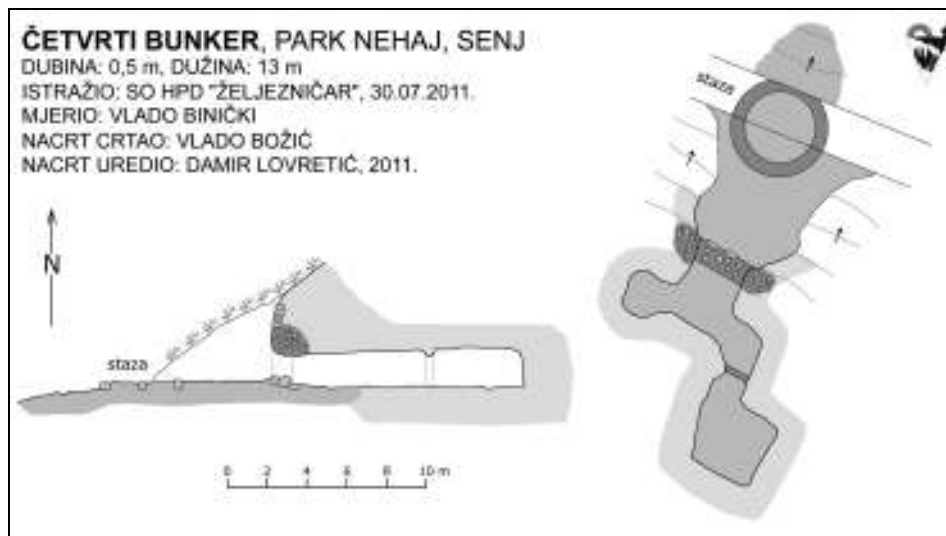
Četvrti bunker

Četvrti bunker nalazi se 24 m zapadno od račvanja staza na sjevernom dijelu parka Nehaj. Ovaj se bunker razlikuje od prethodnih po tome što mu je ulaz gotovo u istoj razini sa stazom i što ima betoniran ulazni otvor. Otvor od staze je udaljen oko 7 m u smjeru jugozapada. Na dijelu staze i usjeka, širokog ovdje oko 8 m, nalazi se u tlu betonski prsten, promjera oko 5 m i širok oko pola metra. Otvor bunkera širok je 2,5 m i visok 1,2 m. Zbog nanesenog kamenja na ulaz sada se ne zna njegova prava visina, ne zna se je li i dno otvora rađeno od betona. Debljina okvira otvora je 1 m. Rov se račva već 4 m od ulaza. Desni je rov dug svega 3 m, a lijevi se nastavlja u četvrtastu dvoranicu veličine 4 x 4 m. Pred ulazom u dvoranicu ugrađen je betonski okvir za vrata. Ukupna duljina rova je 13 m, a dubina, od staze, samo oko 0,5 m.

Budući da je ovaj bunker lako dostupan, pun je raznovrsnog smeća. U bunkeru, u doseg danjeg svjetla, po stijenama raste mahovina i paprat, a zalaze unutra i razne životinje s površine, npr. puževi.

Koordinate ulaza prema topografskoj karti Senj 1 : 25 000, 418-2-2 su:

X = 4982,564, Y = 5492,678, Z = 28,5 m

Sl. 10. Nacrt bunkera br. 4

Sl. 11. Pred ulazom u bunker br. 4 (foto:Vlado Binički, 2011.)

Peti bunker

Ovaj se bunker nalazi točno 100 m zapadno od bunkera br. 4, ali izvan sada postojećih staza i putova. Do njega je najlakše doći od velikog križanja puta prema tvrđavi Nehaj (prema jugoistoku), staze prema istoku i bunkerima br. 1, 2, 3 i 4, te puta prema jugu do športskog igrališta i klupskih prostorija. Idući od križanja putom prema tvrđavi Nehaj, kad se prijede dvadesetak metara, treba skrenuti u desno, prema jugozapadu, jedva vidljivom stazicom još tridesetak metara do bunkera. Do ulaza u bunker br. 5 može se doći i s najistočnijeg ugla športskog igrališta, penjući se preko stijene visoke 3-4 m, svega desetak metara daleko.

Bunker ima dva ulaza, zapadni i sjeverni. Otvori oba ulaza ojačani su slojem betona debelim oko 1 m. Od zapadnog ulaza veličine 2 x 1 m, tlo se spušta za oko 2 m do račvanja s rovom iz sjevernog ulaza. Duljina ovog zapadnog rova je oko 9 m, a sjevernog oko 4 m. Od račvanja ova dva rova prema jugu se odvaja četvrtasta prostorija veličine 4 x 4 m. Veličina otvora sjevernog ulaza je 1 x 1,5 m. Otvor je ojačan betonom, kao i dio bočnog zida rova. Dno zapadnog i sjevernog rova pokriveno je nabacanim kamenjem, dok je dno četvrtaste prostorije čvrsta stijena s nešto nabacanog smeća. Visina stropa ove prostorije je oko 2 m. Zbog raznih minerala u stijenama od kojih je građeno brdo (vapnenac jurske starosti) stijene prostorije su vrlo živopisne, šarene.

Ispred zapadnog ulaza, ali oko 5 m sjevernije, nalazi se betonska kružna ploča, koja je vjerojatno služila kao temelj za neko artiljerijsko oružje. To je mala čistina na koju se dolazi opisanom stazicom. Teren ispred sjevernog ulaza predstavlja malu vrtaču, sada obraslu u šikaru, tako da se ulaz u bunker može vidjeti tek kada mu se približi na oko 2-3 m.

Koordinate ulaza prema topografskoj karti Senj 1 : 25 000, 418-2-2 jesu:

$X = 4982,475$, $Y = 5492,675$, $Z = 30$ m

Način gradnje

Ova tri bunkera, br. 1, 2 i 3, prava su zagonetka. Iskopani usjeci presijecaju stazu. Kada je kopan bunker, usjek je bio dubok nekoliko metara i kroz njega je odnošen ili odvožen materijal iz bunkerskih rovova. Staza je zbog dubokih usjeka na taj način bila beskorisna, više nije imala svrhu. Od četvrtog bunkera do trećeg još se moglo doći stazom, ali samo do ruba usjeka. Do podnožja usjeka trebalo je ići nekom drugom stazom. Unatoč pažljivog pregledavanja terena tragovi takve staze sada nisu vidljivi. Kako se onda dolazilo do bunkera br. 1, 2 i 3? Jesu li ikad ta tri bunkera bili u funkciji, odnosno jesu li ikad bili opskrbljeni nekim oružjem i jesu li ikad ljudi boravili u tim bunkerima? Tragovi boravka u njima nisu nađeni.

Pitanje je kada su usjeci zatrpani da bi staza opet bila prohodna? Odakle je uziman materijal za zatrpavanje usjeka? Je li to bilo još za vrijeme rata ili

poslije? Kada su otvori bunkera 1, 2 i 3 zagrađeni iznutra potpornim zidovima? U usjeku bunkera br. 1 sagrađen je i uzdužni zid (od staze do otvora). Čemu je služio? Pretpostavlja se da je to obavljeno poslije završetka Drugog svjetskog rata, ali zbog nedostatka objavljenih izvještaja o obnovi parka Nehaj to ostaje samo pretpostavka.

Čudno je i to da je na zaravnjenju ispred usjeka bunkera br. 1 postavljena klupica. Do nje nema staze niti ima tragova da je tu nekada bila. Kada je postavljena? U vrijeme kada je usjek presijecao stazu ili kada je staza obnovljena i prešla preko usjeka? Najvjerojatnije poslije rata, pri obnovi staza, ali kada?

Razina dna bunkera br. 3 nalazi se u razini staze koja vodi prema Kolanu. Uz stazu sagrađen je potporni zid visine oko 1 m koji sprečava da se materijal iskopan u bunkeru ne zarušava na stazu. Do ulaza u taj usjek moglo se onda doći tom stazom za Kolan, ali kako se dolazilo do usjeka i bunkera br. 1 i 2?

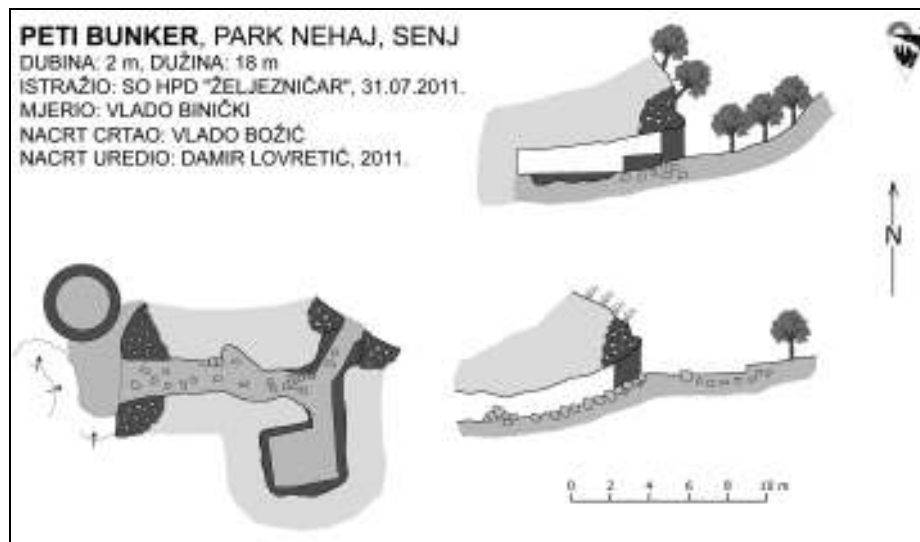
Od svršetka rata pa do danas bunkeri su zapušteni. U njih je ubacivano razno smeće, iako su neki povremeno korišteni i za ilegalni boravak (u bunkerima su nađeni tragovi vatre, pribor za pripremanje hrane, spavanje i dr.). Poznato je da su bunkeri nekoliko puta čišćeni, ali zbog nezadovoljavajućeg nadzora opet su zapušteni. Kao neka mjera zaštite pred nekoliko je godina na otvore bunkera br. 1, 2 i 3 nabacano svježe posječeno granje, koje je sada već istrunulo i ne predstavlja prepreku za ubacanje smeća ili ulaz u unutrašnjost. Nažalost, do sada nije učinjeno ništa da se te bunkere iskoristi kao turističku atrakciju – sjećanje na teška ratna vremena, kao što se to radi u susjednim zemljama (Italiji, Austriji).

Prijedlog

Budući da posjetitelji parka Nehaj stalno prolaze pokraj ulaza u bunkere i zastaju pitajući se šta je to, dobro bi bilo napisati obavijesti o njima. Moglo bi se učiniti sljedeće:

- očistiti bunkere (izvaditi smeće i nabacano kamenje)
- obnoviti potporne zidove u bunkerima 1, 2 i 3
- sagraditi stube za lakši silaz u bunkere 1, 2 i 3
- ispred ulaza postaviti rešetkasta vrata
- kod svakog bunkera postaviti obavještajnu ploču
- bunkere posjećivati organizirano, s vodičem.

Bunkera, relativno dobro očuvanih, ima još u samom Senju, npr. uz Kolan u Javnom parku (nadzemni), uz obalu u Škveru (podzemni s dva otvora), te još nekoliko u ruševnom stanju u okolici.

Sl. 12. Nacrt bunkera br. 5

Sl. 13. Betonska ploča ispred zapadnog ulaza u bunker br. 5 (foto: Vlado Božić, 2011.)

Sl. 14. Sjeverni ulaz u bunker br. 5 (foto:Vlado Binički, 2011.)

Zaključak

Kao što je vidljivo iz nacrtu i fotografija bunker br. 5 i br. 4 imaju ulazne otvore ojačane debelim slojem betona i oba ispred otvora postavljene kružne temelje za neko artiljerijsko oružje, pa se zaključuje da su građeni istom tehnologijom i najvjerojatnije istovremeno. Pretpostavlja se da su to gradili Talijani (1941.-1943.). Nakon kratkog razdoblja Slobodnog partizanskog teritorija, već su 19 siječnja 1944. Nijemcu zauzeli Senj i dobro ga utvrdili. O tom je razdoblju Mihael Sobolevski napisao slijedeće: *"Nakon što su njemačke snage i snage NDH zauzele grad Senj 19. siječnja 1944., područje grada ponovno je pretvoreno u jako vojno uporište. Grad je bio opasan bunkerima i bodljikavom žicom, a na izbočenim visinskim kotama oko grada postavljena su mitraljeska i topnička gnjezda".*⁴ Ovaj podatak upućuje na pretpostavku da su

⁴ M. SOBOLEVSKI, 2003, 372.

bunker br. 1, 2 i 3 građeni u vrijeme njemačke okupacije Senja, i to možda pred kraj rata, na brzinu, pa nisu u potpunosti dovršeni i korišteni.

Nažalost, za ovu pretpostavku nisam našao pisanih dokumenata.

Vjerujem da u Senju postoje neki dokumenti koji govore o obnovi brda Nehaj poslije rata. Također sam uvjeren da postoje i neke fotografije iz poslijeratnog razdoblja na kojima se vide usjeci ili otvori bunkera. Možda je ovo poziv i izazov Senjanima da i oni sami nešto istraže i iznesu svoje viđenje ove, za mene, zanimljive zagonetke.

Literatura

Vicko IVANČEVIĆ, Gradsko šetalište S. St. Kranjčevića – Alej, *Senjski zbornik*, 23, Senj, 1996, 289-296.

Vicko IVANČEVIĆ, Park Nehaj – Prilog istraživanju povijesti pošumljavanja i hortikulturnih radova, *Senjski zbornik*, 23, Senj, 1996, 297-314.

Mihael SOBOLEVSKI, Bombardiranje Senja zrakoplovima u Drugom svjetskom ratu, *Senjski zbornik*, 30, Senj, 2003, 363-376.

THE UNDERGROUND BUNKERS IN NEHAJ PARK IN SENJ

Summary

In Senj, in the Nehaj Park there are five underground bunkers, four of which are found in the northern part of the park, alongside the walking path, and the other is on the west side of the park alongside the sports ground. The underground trenches of bunker no. 1 are 34 m long and 3 m below the entrance level, the trench of bunker no.2 is 16 m long and 5.5 m below the entrance level, the trench of bunker no. 3 is 18 m long and 4 m below the entrance level, and the trench of bunker no. 4 is 13 m long and only 0.5 m below the entrance level. Bunker no. 5 has two entrances with a varying depth of 2 m, and its trenches are 18 m long. Bunkers 4 and 5 have entrance openings reinforced with 1 m thick concrete and in front a round concrete base for artillery weapons. It is assumed that they were built during the time of the Italian occupation of Senj (1941-1943). Bunkers 1, 2 and 3 are particularly interesting due to where they were built, because cut into the hillside in front of the bunkers there were walking trails and then they were subsequently buried. Due to that the bunkers' entrances are now located level to the trail and the bunker trenches are below. It is assumed that they were built during enemy occupation of Senj (1941-1945). It seems that none of the bunkers were used for the purpose they were constructed for. All of the bunkers are now abandoned and the entrances are now filled with rubbish. Since the trenches will gradually assume a natural appearance with the creation of colourful calcium carbonate, it is recommended that the bunkers are cleared, the doors sealed and then visits organised to them.

Keywords: underground bunkers, Nehaj Park, Senj